

LOGISTIKADA TRANSPORT NUQTAI NAZARLARI VA AHAMIYATI

Hayitov Davron Toshpulot o'g'li

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti 1-bosqich magistri

Jurayev Baxodir Botirovich

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti assistenti

ANNOTATSIYA

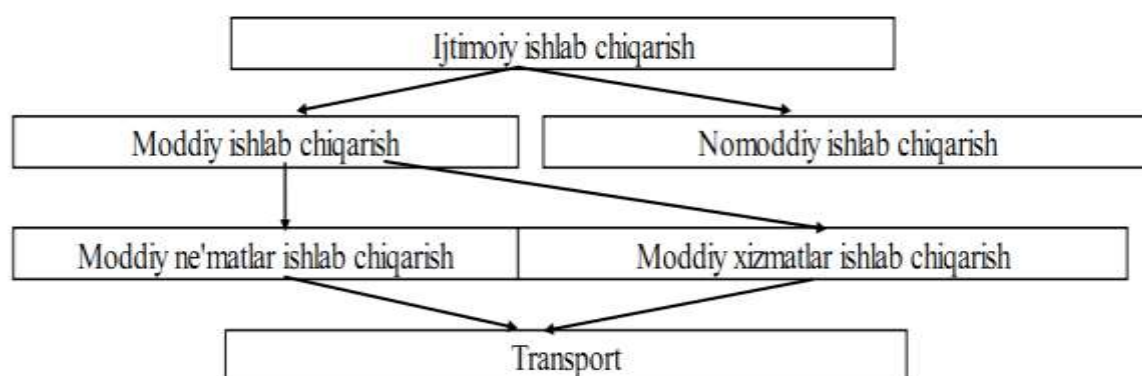
Ushbu maqolada logistikada transportning ahamiyati, transport turlari, ularning afzalliklari va kamchiliklari, transport turini tanlash bo'yicha nazariy ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: transport vositalari, avtomobil transporti, temir yo'l transporti, suv transporti, havo transporti, logistika zanjiri.

Abstract: This article provides theoretical information on the importance of transport in logistics, types of transport, their advantages and disadvantages, and the choice of a type of transport.

Key words: vehicles, road transport, railway transport, water transport, air transport, logistics chain.

Transport odamlar va yuklarni tashishda bo'ladigan moddiy ishlab chiqarish tarmog'idir. Ijtimoiy ishlab chiqarish tuzilmasi moddiy xizmatlar ishlab chiqarishga kiradi. Ijtimoiy ishlab chiqarishda transportning o'rnini 1-chizmada ko'rsatilgan.

1-chizma. Ijtimoiy ishlab chiqarishda transportning o'rnini

Moddiy oqimning birinchi xomashyo manbaidan oxiri iste'molchigacha harakatdagi logistika tadbirlarining muhim qismi turli transport vositalaridan foydalanish orqali amalga oshiriladi. Bu tadbirlarni bajarishga ketgan harajatlar

logistikaga ketgan umumiy harajatlarning 50 % ini tashkil etadi. Bajargan ishiga qarab, transport ikki asosiy guruhga bo'linadi:

1. Ommaviy foydalaniladigan transport, xalq xo'jaligining asosiy tarmog'i bo'lib, yuk va yo'lovchi tashishda aholiga va xalq xo'jaligining barcha tarmoqlari ehtiyojini qondirishga xizmat qiladi. Bu transport aholiga ham aloqa yo'li tizimida xizmat qiladi. Uni ko'pincha magistral (qandaydir tizimdagi asosiy bosh chiziq, bu yerda aloqa yo'llari tizimi) deb ataladi. Ommaviy foydalaniladigan transport tushunchasi o'z ichiga temir yo'l transporti, suv transporti (dengiz va daryo), avtomobil transporti, havo transporti va quvur transportini oladi.

2. Noommaviy foydalaniladigan transport - ishlab chiqarish ichidagi transport hamda notransport korxonalariga tegishli bo'lgan transport vositalarining barcha shakllari. Transportning noommaviy turidan foydalangan holda yuklar tashishni tashkil qilish ishlab chiqarish logistikasining predmetidir[1].

Yuk tashish jarayonining har qanday texnologiyasi uchta belgi bilan tavsiflanadi: transport jarayonining bo'linishi, muvofiqlashtirish va bosqichma-bosqichlik, harakatlarning bir xilligi. Yuklarni tashish jarayonini bosqichlarga bo'lishning maqsadi ushbu texnologiya bo'yicha ishlaydigan korxonalar uchun o'ziga xos talablarning chegaralarini aniqlashdir. Har qanday operatsiya boshqarish obyekti maqsadga yaqin bo'lishini va bir operatsiyadan boshqasiga o'tishni ta'minlashi kerak. Bosqichning oxirgi operatsiyasi keyingi bosqichning birinchi operatsiyasining o'ziga xos turi bo'lishi kerak. Yuklarni tashish jarayonining aniqroq tavsifi uning subyektiv mantig'iga to'g'ri kelsa, unda ishlaydigan odamlar faoliyatining eng yuqori ta'siriga erishish ehtimoli shunchalik yuqori bo'ladi. Rivojlangan texnologiyalar asosiy iqtisodiy qonunlarning talablarini va birinchi navbatda ijtimoiy mehnat unumdorligini oshirish qonunlarini hisobga olishi kerak. Tovar harakatida kanallarni tanlash masalasi logistika doirasida yechiladi[2].

Logistika zanjirining barcha qismlarida sanoat-ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va xarajatlarni kamaytirish asosan tarqatish tarmog'ini oqilona tashkil etish, xarid qilish, saqlash, qadoqlash va transport vositalari kabi tovar harakatining muhim elementlariga bog'liq. Transport logistikasi ham har qanday korxonaning iqtisodiy siyosati sohasiga kiradi, uning asosiy vazifasi yukni ishlab chiqaruvchidan ketgan paytdan boshlab va iste'molchiga topshirishgacha hamrohlik qilishdir.

Yuqori sifatli transport logistikasi yukni o'z vaqtida yetkazib berishni va uning xavfsizligini nazarda tutadi. Shuning uchun logistika va transport menejerlari yukni minimal zarar bilan eng oqilona tashish jarayonini tashkil qilishlari, uning harakatini doimo nazorat qilishlari, joyni bir vaqtning o'zida bilishlari va kompaniyaga o'z vaqtida kelishlarini ta'minlashlari kerak. Ushbu ikki asosiy qoidaga rioya qilish orqali korxonalar o'z xarajatlarini sezilarli darajada kamaytirishga muvaffaq bo'ladilar.

Hozirda hech qanday qattiq korxonalar transport logistikasiz ishlay olmaydi, aks holda bankrot bo'lish xavfi mavjud[3].

Transport turini tanlash masalasi logistika zahiralarning qulay darajasini tashkil qilish va ushlab turish, qadoqlash va o'rash turini tanlash va boshqa shu kabi masalalar bilan bog'liq holda yechiladi. Muayyan bir mahsulotni tashish uchun transport turini tanlashda har xil transport turlarining xarakterli xususiyati haqidagi axborot asos bo'lib xizmat qiladi. Logistika nuqtai nazaridan avtomobil, temir yo'l, suv, havo transportining kamchilik va afzalliklarini ko'rib chiqamiz:

1. *Avtomobil transporti.* Asosiy funksiyalaridan biri yuqori tezlikda yurish. Avtomobil transporti yordamida yukni kerakli muddatda yetkazib berish mumkin. Transportning bu turi yetkazishning muntazamligini ta'minlaydi. Bu yerda boshqa turlariga nisbatan qadoqlanishiga kamroq talablar qo'yiladi. Avtomobil transportining kamchiligiga tashishga nisbatan yuqori tannarxi, ya'ni odatda avtomobilning yuk ko'tarish qobiliyati (eng ko'p miqdor) bo'yicha olinadigan to'lov kiradi. Bu transport turining boshqa kamchiliklariga yuk tushirish va tashish, yukni yo'qotish imkoniyati va avtotransportning yo'lda buzilish imkoniyati borligi, nisbatan yuk ko'tarilish quvvatining pastligi kiradi.

2. *Temir yo'l transporti.* Transportning bu turi turli ob-havo sharoitlarida yuklarning turli to'plamlarini tashishga yaxshi moslashgan. Temir yo'l transporti yuklarni uzoq masofalarga tashish va tashishning muntazamligi imkoniyatini beradi. Bu yerda yuklash, tushirish ishlari foydali natijani tashkil qilishi mumkin. Temir yo'l transportining afzalligi yuklarni tashish tannarxining nisbatan pastligi.

3. *Suv transporti.* Dengiz transportining kamchiliklariga tezlik pastligi, yuklarning qadoqlanishi, o'ralishi va mustahkamlanishiga qattiq talablar qo'yilishi, jo'natish chastotasi pastligi kiradi. Ichki suv transporti. Yuk tariflari past. uzoqroq masofaga tashishda bu transport turi eng arzon hisoblanadi. Ichki suv transportining kamchiliklariga yetkazib berishning tezligi past bo'lishi kiradi.

4. *Havo transporti.* Asosiy afzalliklari: tezligi, alohida rayonlarga yetkazish imkoniyati. Kamchiliklariga yuk ta'riflarining yuqoriligi va meteo sharoitlar kiradi (yetkazib berish jadvaliga rioya qilish imkoniyatini tushiradigan meteo sharoitlar).

Xulosa qilib aytganda transport turini tanlash masalasi logistika zahiralarning eng qulay darajasini tashkil qilish va ushlab turish, qadoqlash va o'rash turini tanlash va boshqa shu kabi masalalar bilan bog'liq holda yechiladi.

Muayyan bir mahsulotni tashish uchun transport turini tanlashda har xil transport turlarining xarakterli xususiyati haqidagi axborot asos bo'lib xizmat qiladi. Ishlab chiqarish va mahsulotlarni iste'mol qiluvchilar uchun xarakterli bo'lgan logistikaning asosiy holati (iste'molchining ustunligi, servisning yuqori darajasi, bajarish vaqtining qisqarishi va boshqalar) transport tarmog'idagi korxonalar bog'liq transport

xizmatlari bozorining raqobat mavjud bo'lgan sharoitda, farqli tomoni shundaki, transport tarmog'idagi korxonalar bu masalani kompleks qaror qabul qilish yo'li bilan ishlab chiqadi. Bunday siyosatga transport jarayonini kompleks yuzaga keltirishga qaratilgan barcha qaror va harakatlar kiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Dadaboyev Q.A. Logistika. O'quv qo'llanma. - T.: TDIU, 2007. - 124 b
2. Bozorov, I.N., Omonov, A. A., Daliyev, Sh.K. Transport logistikasi. Oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma. -Samarqand: SamDU nashri, 2021. -212 bet.
3. Shaxnoza Toxirovna Xomidova, Zebiniso Rustamovna Xolikova. Transport logistikasi tizimini tashkil etishning iqtisodiy ahamiyati. Scientific Progress Volume 3 | Issue 1 | 2022 Issn: 2181-1601.